

การเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)
สังคมไทยสำหรับโครงการถอดบทเรียนการทำงานเชิงพื้นที่หนองวันออก
The Buddhist Well-being Promotion of Tambon Public Training Unit:
Lesson Learned in Northeast Thailand

พิชิต ปุริมาตร¹
Phichit Purimat

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลหนองวันออกต้นแบบ 2) ถอดบทเรียนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลหนองวันออกต้นแบบ ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 35 รูปหรือคน ด้วยแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลแบบอรรถาธิบายและพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลหนองวันออกต้นแบบการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) สังคมไทย มีหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ดีเด่น หนองวันออกใช้เป็นต้นแบบบทเรียนงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) คณะสงฆ์หนองวันออก ส่งผลต่อจิตอาสาบูรณาการงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการส่งเสริมสุขภาวะชุมชนทั้ง 4 ด้าน 1) สุขภาวะทางกาย 2) สุขภาวะทางจิต 3) สุขภาวะทางสังคม 4) สุขภาวะทางปัญญาและเกิดเครือข่ายร่วมพัฒนาชุมชน จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธโดยพระสงฆ์เป็นแกนนำ 2. ถอดบทเรียนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลหนองวันออกต้นแบบ การดำเนินงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) คณะสงฆ์หนองวันออก มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องตามบทบาทหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ได้แก่ 1) ศีลธรรมและวัฒนธรรม 2) สุขภาพอนามัย 3) สัมมาชีพ 4) สันติสุข 5) ศึกษาสงเคราะห์ 6) สาธารณสงเคราะห์ 7) กตัญญู กตเวทิตาธรรม 8) สามัคคีธรรม และจัดกิจกรรมส่งเสริมการรักษาศีล 5 รักษาวัฒนธรรมชาวพุทธพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางในการสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่าง ๆ

คำสำคัญ : สุขภาวะเชิงพุทธ, หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, ถอดบทเรียน

Received: 2022-01-10 Revised: 2022-03-18 Accepted: 2022-04-10

¹ สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาเขตนครราชสีมา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Political Science Nakhon Ratchasima Campus Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Corresponding Author e-mail: aphinant.jais@gmail.com

Abstract

The objectives of this research were 1) To study the results of the model training unit for the people of Northeastern sub-district and 2) To extract lessons from the model training unit for the Northeastern people. Integrated research method quantitative research data were collected from a sample of 400 people using a questionnaire. Data were analyzed by using statistics, percentage, mean, standard deviation. and qualitative research Collected data from 35 key informants or people with interview form explanatory and descriptive data analysis. The results of the research were as follows: 1. The results of the results of the sub-district people's training unit in Northeast, The model for enhancing Buddhist well-being of the sub-district people's training unit outstanding. East is used as a model for lessons learned of the district people's training unit Eastern Sangha Council. This resulted in volunteer spirit integrating Buddhism propagation work and promoting community health in all four aspects: 1) physical health 2) mental health 3) social health 4) intellectual health and developed a joint network. community Organize activities to promote Buddhist well-being with monks as the leaders. 2. Taking lessons from the model of the Northeast Subdistrict people's training unit operations of the subdistrict people's training unit Eastern Sangha. There are ongoing operations in accordance with the roles of the sub-district people's training units, namely 1) morals and culture 2) health and sanitation 3) welfare 4) peace and welfare 5) education welfare 6) public welfare 7) gratitude 8) fellowship and organized activities to promote keeping the 5 precepts, preserving Buddhist culture developed to be a center for helping people in various fields.

Keywords: Buddhist Well-being, Promotion of Tambon Public Training Unit, Lesson Learned

1. ความนำ

การกำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐไว้ในรัฐธรรมนูญสร้างความมั่นใจแก่ประชาชน ในเชิงอักษรว่าจะได้รับความคุ้มครอง และดำเนินการสนองตอบความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะพระสงฆ์ในฐานะผู้ปฏิบัติงาน เผยแพร่พระพุทธศาสนา จะได้รับความคุ้มครอง และส่งเสริมให้ดำรงอยู่ อย่างผาสุก ตามสิทธิ์ของประชาชนและตามสิทธิ์ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา แต่ในภาพปฏิบัติ ความเหลื่อมล้ำของพระสงฆ์ แตกต่างจากประชาชนทั่วไป ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและเสียโอกาส จาก

การได้รับการและการสนับสนุนด้านสุขภาพจากรัฐจากข้อมูลกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น พบว่าพระสงฆ์ กลุ่มองค์กรสงฆ์เข้าถึงงบประมาณและได้รับงบประมาณเมื่อเทียบกับประชาชน กลุ่มองค์กรในชุมชน แม้ว่ารัฐบาลแถลงนโยบายต่อรัฐสภาให้ทราบถึงแนวทางการบริหารราชการแผ่นดินที่รัฐบาลจะดำเนินการ แต่เมื่อปฏิบัติแล้วพระสงฆ์ส่วนมากยังได้รับผลที่แตกต่างมากจากการสนับสนุนจากรัฐตามรัฐธรรมนูญ ฝ่ายรัฐมีองค์กรปกครองท้องถิ่นได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ผ่านงบประมาณหลายๆ ด้าน พระสงฆ์ มีวัด องค์กรเผยแผ่พระพุทธศาสนา หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ไม่มีงบประมาณสนับสนุนที่ชัดเจน กลุ่มประชาชนมีกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและสตรีโดยเฉพาะอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้รับงบประมาณทุกปีต่อเนื่อง พระสงฆ์มีกลุ่มพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสมว.) ส่วนมากไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนแต่ความเหลื่อมล้ำไม่อาจขัดขวางความร่วมมือของวัดและชุมชน “บวน”

อีกทั้งประเทศไทยยังมีวัดในพระพุทธศาสนาจำนวนมากที่สามารถใช้เป็นสถานที่พัฒนาจิตวิญญาณของประชาชนได้ปีละหลายล้านคนหากวัดนั้น ๆ ได้รับการพัฒนาให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมเป็นศูนย์กลางของชุมชน สามารถดึงดูดใจผู้ที่ผ่านไปมาให้ความรู้สึกที่ดี มีความสุขที่สัมผัสได้ วัดจึงน่าจะเน้นบทบาทสนองตอบเป้าประสงค์ของพุทธศาสนิกชนที่ชัดเจนออกมา ในฐานะผู้ให้พึ่งทางกาย ทางใจที่ไม่เพียงพัฒนาด้านวัตถุและ ศาสนสถานเท่านั้น แต่ต้องครอบคลุมไปถึงการพัฒนาในด้านอื่นๆ อีก เช่น ด้านบริหาร ด้านศาสนบุคคล ด้านการศึกษาอบรม ด้านศาสนสมบัติและด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ (กรมการศาสนา, 2544) วัดจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า เพื่อเรียกความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนกลับมาเหมือนกับในสมัยก่อนๆ

มหาเถรสมาคมโดยความริเริ่มของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินธรมหาเถร ป.ธ.9) วัดสามพระยา ให้ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลัก 5 ประการ คือ (การศาสนา, 2545)

1. เพื่อสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลตั้งอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ช่วยเหลือตนเองได้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่ถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ

2. เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้านและหน่วยงานในการที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้าน เช่น ช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญก้าวหน้าตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งจะทำให้ประชาชนไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นหรือไปขายแรงงานที่อื่น ช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับภูมิปัญญาของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยกันปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีศีลธรรมซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาในด้านอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยกันพัฒนาอาชีพโดยเฉพาะอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมายที่เราเรียกกันว่าสัมมาชีพทั้งนี้เพื่อที่จะหารายได้มาพัฒนาครอบครัว หมู่บ้าน และสังคมที่ตนอาศัยอยู่โดยไม่เลิกละงานหนักเอาเบาสู้ยึดคิดว่า คนขยันย่อมหาทรัพย์ได้

3. เพื่อเป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า กล่าวคือ ใครมีความคิดอะไรที่เป็นประโยชน์สร้างสรรค์ที่จะนำมาพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญรุ่งเรืองให้มา แสดงออกที่ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เข้าทำนองที่ว่า ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ จะนำชาติให้เจริญ

4. เพื่อเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุขช่วยกันปกป้องพิทักษ์รักษาชีวิตและทรัพย์สินของทุกคนในหมู่บ้านให้เกิดความปลอดภัยไม่ว่าจะเป็นโจรภัย อัคคีภัยอุทกภัย วาตภัยหรือภัยอื่น ๆ ให้ทุกคนนอนตาหลับ เข้าทำนองว่า ถึงคราวมีทุกข์ ช่วยกันแก้ไข ถึงคราวสุขสบายก็ไม่ตกอยู่ในความประมาท

5. เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารของทางราชการจำเป็นจะต้องรับทราบอย่างทันทั่วที่ตรงไปตรงมาขณะนี้ในยุคข้อมูลข่าวสาร เรื่องราวต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง จะทำให้เราเข้าใจสถานการณ์ของบ้านเมืองไม่ถูกต้องและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาไม่ถูกต้อง

“หน่วย อ.ป.ต.” เป็นชื่อย่อมาจาก หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลโดยมีเหตุผลในการจัดตั้งตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์แก่ประชาชนตามหัวข้ออบรม ดังนี้ (พริ้ง เจนนธิ, 2546) 1. ศีลธรรมและวัฒนธรรม 2. สุขภาพอนามัย 3. สัมมาชีพ 4. สันติสุข 5. ศึกษาสงเคราะห์ 6. สาธารณสงเคราะห์ 7. กตัญญูตเวทีตาธรรม และ 8. สามัคคีธรรม แนวในการจัดกิจกรรมของหน่วย อ.ป.ต. ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นเพียงแนวทางในการวางแผนการทำงานของคณะกรรมการที่จะใช้ในการประชุมปรึกษาหารือในการที่จะฝึกอบรมประชาชนในตำบลแต่ในการปฏิบัติจริงอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมและสภาพแวดล้อมของแต่ละตำบลนั้นๆ ที่จะพึงได้พึงมีอันจะก่อให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นพ้นจากความทุกข์ยากทั้งหลายแก่ประชาชน (กรมการศาสนา, 2540) ซึ่งการดำเนินการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นจำนวนมากที่สามารถดำเนินการได้ตามนโยบายของมหาเถรสมาคม สามารถพัฒนางานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล มีรูปแบบในการดำเนินงานที่ชัดเจน มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ชุมชนเป็นอย่างดีซึ่งมหาเถรสมาคมได้มีมติเมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2545 ให้แต่ละจังหวัดคัดเลือกหน่วยอบรมประชาชนที่มีผลงานดีเด่นเพื่อรับใบที่ได้รับพัดประกาศเกียรติคุณพร้อมใบประกาศเกียรติคุณจากสมเด็จพระสังฆราช (กรมการศาสนา 2545) ปัจจุบันมีหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลจำนวนมากที่มีการพัฒนาวัดในด้านใดต่าง ๆ ดีแล้ว จึงได้รับคัดเลือกให้เป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลดีเด่นในระดับต่าง เช่น ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภาค แต่ยังมีหน่วยอบรมประชาชนอีกเป็นจำนวนมาก ที่ไม่สามารถดำเนินงานให้เป็นไปตามที่มหาเถรสมาคมกำหนดได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ว่าวัดอันเป็นที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลมีสภาพและปัญหาการดำเนินการในการพัฒนาด้านใดบ้าง ซึ่งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลจะต้องสามารถระบุสภาพและปัญหาการดำเนินงานออกมาอย่างชัดเจนเพื่อจะหาทางช่วยเหลือส่งเสริมการพัฒนานั้น ๆ ให้มีสภาพเป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในทุกด้านอย่างต่อเนื่อง

จากความสำคัญและความต้องการดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) สังคมไทยสำหรับโครงการถอดบทเรียนการทำงานเชิงพื้นที่ เพื่อศึกษาผลการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธสังคมไทยสำหรับโครงการถอดบทเรียนการทำงานเชิงพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์/ถอดบทเรียนการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) สังคมไทยสำหรับโครงการถอดบทเรียนการทำงานเชิงพื้นที่ แหล่งเรียนรู้เชิงประจักษ์ ฐานข้อมูลวัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ปัจจุบันฐานข้อมูลมีน้อยและประยุกต์ใช้งานวิจัยในมิติการดูแลสุขภาพวิถีพุทธของชุมชน การสร้างอาชีพและความมั่นคงทางอาหารสุขภาพ การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หนึ่งวันออกต้นแบบ
- 2.2 เพื่อถอดบทเรียนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หนึ่งวันออกต้นแบบ

3. ขอบเขตการศึกษา

3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่และสถานที่

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลหนึ่งวันออกของคณะสงฆ์ในอุปถัมภ์ของกรมการศาสนา ซึ่งมีวัดตั้งอยู่ตั้งแต่ภาค จังหวัดเลย ภาค 9 จังหวัดขอนแก่น ภาค 10 จังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร ภาค 11 จังหวัดนครราชสีมา และภาค 12 จังหวัดปราจีนบุรี

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาผลการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หนึ่งวันออกต้นแบบ ถอดบทเรียนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หนึ่งวันออกต้นแบบและเสนอแนะแนวทางการพัฒนา

3.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนที่มีส่วนร่วมกิจกรรมหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ต้นแบบ คณะสงฆ์ภาค ที่ไม่ทราบจำนวนประชากร ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดเลยและจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 400 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างง่ายกลุ่มตัวอย่างไม่เท่ากัน โดยใช้สูตรแบ่งสัดส่วนของ Taro Yamane (ยุท โยวรณ, 2553)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ เจ้าอาวาส คณะสงฆ์พระเถระผู้ใหญ่ ตัวแทนวัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนสมาชิกชุมชน 7 พื้นที่ๆ ละ 5 รูปหรือคน รวม 35 รูปหรือคน ได้แก่ 1) พระสงฆ์หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) จำนวน 10 รูป 2) ผู้นำชุมชนมีกิจกรรมร่วมหน่วย (อ.ป.ต.) จำนวน 5 คน 3) สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า จำนวน 15 คน 4) เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) และมีส่วนได้เสียเชื่อมโยง จำนวน 5 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หมายถึง หน่วยงานที่ จัดตั้งขึ้นที่วัดใดวัดหนึ่งในตำบล โดยอาศัยอำนาจของมหาเถรสมาคม ตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 เพื่อให้ทำหน้าที่อบรมประชาชนในตำบลส่งเสริมประชาชนในตำบลที่ ผ่านการอบรมให้ได้รับการจัดกิจกรรมต่อเนื่องใน 8 หัวข้อเรื่องคือ ศิลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม สามัคคีธรรมและเรื่อง สาธารณสงเคราะห์ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนในตำบลที่ ผ่านการอบรมและได้รับการส่งเสริมกิจกรรม ต่อเนื่อง ได้รับความรู้ ความเข้าใจและทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต อันจะเป็นประโยชน์ต่อการ พัฒนาท้องถิ่นและสังคม

สร้างสุขภาวะ หมายถึง กิจกรรมที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ต้นแบบ ในพื้นที่ศึกษาจัดขึ้นมุ่งช่วยเหลือประชาชน สร้างความสุขแก่ชุมชนในลักษณะพัฒนาชุมชนตาม บริบท วิธีการผลลัพธ์เป็นความสุขความศรัทธาต่อวัดที่ (อ.ป.ต.) ตั้งอยู่

ปัจจัยพื้นฐานการดำเนินงาน อ.ป.ต. หมายถึง การวิเคราะห์การศึกษาปัจจัยพื้นฐานการ ดำเนินงานของ อ.ป.ต. เกี่ยวกับนโยบายของคณะสงฆ์ที่มีต่อการดำเนินงานของหน่วยอบรม ประชาชนประจำตำบล ความต้องการพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนรวมถึงปัจจัยหนุนที่สร้างความ ร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมนำไปสู่การจัดการงาน อบต ให้เกิดเป็นต้นแบบในการพัฒนาสุขภาวะ ของชุมชน

วิธีการดำเนินสู่ความเป็นต้นแบบ อ.ป.ต. หมายถึง การจัดกิจกรรมสร้างสุขภาวะ ชุมชนวิธีการสร้างความร่วมมือ เครื่องมือ กระบวนการจัดการที่ดีปรับให้องค์ความรู้ด้วยตนเอง ทั้ง ความรู้จากในชุมชนและการส่งเสริมความรู้ในการผลิตและพัฒนาประโยชน์ต่อยอดนวัตกรรมพัฒนา สุขภาวะชุมชนสู่สังคม

ผลการดำเนินงาน อ.ป.ต. หมายถึง การถอดบทเรียนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ต้นแบบในพื้นที่ศึกษาจากการจัดกิจกรรมสร้างสุขภาวะชุมชนวิธีการสร้างความร่วมมือ เครื่องมือกระบวนการจัดการที่ดี และข้อเสนอแนะที่เป็นรากฐานการกำหนดนโยบายพัฒนางาน หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)

4. การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 ประวัติความเป็นมา

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) (ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2546) เป็นความริเริ่มของคณะสงฆ์ ซึ่งมีเจ้าประคุณสมเด็จพระ พุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธรมหาเถร ป.ธ. 9) วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร เป็นหัวเรี่ยวหัว แรง ได้ก่อตั้งขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 5 ประการคือ

1) เพื่อสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่นโดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลตั้งอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ช่วยเหลือตนเองได้ และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่ถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ

2) เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานในการที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้าน เช่น

- ช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญก้าวหน้าตามสภาพแวดล้อมของ ท้องถิ่น นั้น ๆ ซึ่งจะทำให้ประชาชนไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่ยื่นหรือไปขายแรงงานที่อื่น

- ช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับภูมิปัญญาของตนโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยกันปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีศีลธรรมซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาในด้านอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

- ช่วยกันพัฒนาอาชีพโดยเฉพาะอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมายที่เราเรียกกัน ว่าสัมมาชีพ ทั้งนี้เพื่อที่จะหารายได้มาพัฒนาครอบครัว หมู่บ้าน และสังคมที่ตนอาศัยอยู่โดยไม่เลือก งานหนัก เอาเบาสู้อยึดคิดว่า คนขยันย่อมหาทรัพย์ได้

3) เพื่อเป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า กล่าวคือ ใครมีความคิด อะไรเป็นประโยชน์สร้างสรรค์ที่จะนำมาพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญรุ่งเรืองให้มาแสดงออกที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เข้าทำนองที่ว่า ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ จะนำชาติให้เจริญ

4) เพื่อเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุขช่วยกันปกป้องพิทักษ์ รักษาชีวิต และทรัพย์สินของทุกคนในหมู่บ้านให้เกิดความปลอดภัยไม่ว่าจะเป็นโจรภัย อัคคีภัย อุทกภัย วาตภัย หรือภัยอื่น ๆ ให้ทุกคนนอนตาหลับ เข้าทำนองว่าถึงคราวมีทุกข์ช่วยกันแก้ไขถึงคราวสุขสบายก็ไม่ตกอยู่ในความประมาท

5) เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารโดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารของทางราชการจำเป็นจะต้องรับทราบอย่างทันทั่วทั้งที่ตรงไปตรงมายุคนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง จะทำให้เราเข้าใจสถานการณ์ของบ้านเมืองไม่ถูกต้องและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาไม่ถูกต้อง เพื่อให้วัตถุประสงค์หลักทั้ง 5 ประการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนอย่างแท้จริงหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลจำเป็นจะต้องปรับ บทบาทของหน่วยให้มีความคล่องตัวโดยการจัดตั้งองค์กรในรูปของคณะกรรมการตามระเบียบว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พุทธศักราช 2546

หน่วยงานอบรมประชาชนประจำตำบลซึ่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2546 มีจำนวน 5,401 หน่วยทั่วประเทศ บางหน่วยไม่สามารถจะดำเนินการตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ได้เนื่องจากขาดปัจจัยหลายประการ เช่น บุคลากรและอุปกรณ์ที่จะมาสนับสนุนในการดำเนินงาน จึงเห็นควรประสานกับองค์กรและหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ในองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ของกระทรวงมหาดไทยซึ่งมีเครือข่ายโยงใยทั่วประเทศ ช่วยวางแผนในการทำงานให้

สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาด้านการศาสนา ดังนี้

- 1) ประชาชนต้องได้รับการพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม เข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสามารถดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุขโดยมีการเผยแผ่หลักธรรมไปสู่ประชาชนในรูปแบบที่หลากหลายกว้างขวางและต่อเนื่อง
- 2) การศึกษาของคณะสงฆ์ต้องยกระดับให้มีคุณภาพสูงขึ้นรวมทั้งขยายผลออกไปให้กว้างขวางทั่วถึง

ทุกวัด

3) ศาสนสถานสำหรับพระพุทธศาสนาคือวัดต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นแกนนำในการเผยแผ่หลักธรรมและให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนสามารถสงเคราะห์เกื้อกูลชุมชนในทุก ๆ ด้านที่ไม่ ขัดต่อกฎหมายและพระธรรมวินัย

4) ระดมสรรพกำลังจากศาสนิกชนและองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ให้มีส่วนร่วม ร่วมทำนุบำรุงอุปถัมภ์ในกิจการพระศาสนาซึ่งถือเป็นภาระหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนทุกคนรวมทั้งการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างองค์กรทางพระพุทธศาสนาด้วยกันและองค์กรอื่น ๆ เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งสันติภาพที่ยั่งยืน

5) เร่งรัดพัฒนาการด้านบริหารงานพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของพระศาสนาและเพื่อให้บุคลากรทางพระศาสนาสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

4.2 หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลทั่วประเทศ (สำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2560) มีจำนวนทั้งสิ้น 5,091 หน่วย ตั้งอยู่ในเขตหนเหนือ 1,167 หน่วย หนกลาง 1,370 หน่วย หนใต้ 245 หน่วย และหนตะวันออก 2,309 หน่วย (กรมการศาสนา, 2560)

หนตะวันออก คือ เขตการปกครองของคณะสงฆ์ตั้งแต่ภาค 8 จนถึงภาค 12

ภาค 8 ประกอบด้วยจังหวัดอุดรธานี เลย หนองคาย สกลนครและหนองบัวลำภู

ภาค 9 ประกอบด้วยจังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด

ภาค 10 ประกอบด้วยจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ นครพนม มุกดาหาร ยโสธร และอำนาจเจริญ

ภาค 11 ประกอบด้วยจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ ชัยภูมิและสุรินทร์

ภาค 12 ประกอบด้วยจังหวัดปราจีนบุรี นครนายก ฉะเชิงเทราและสระแก้ว

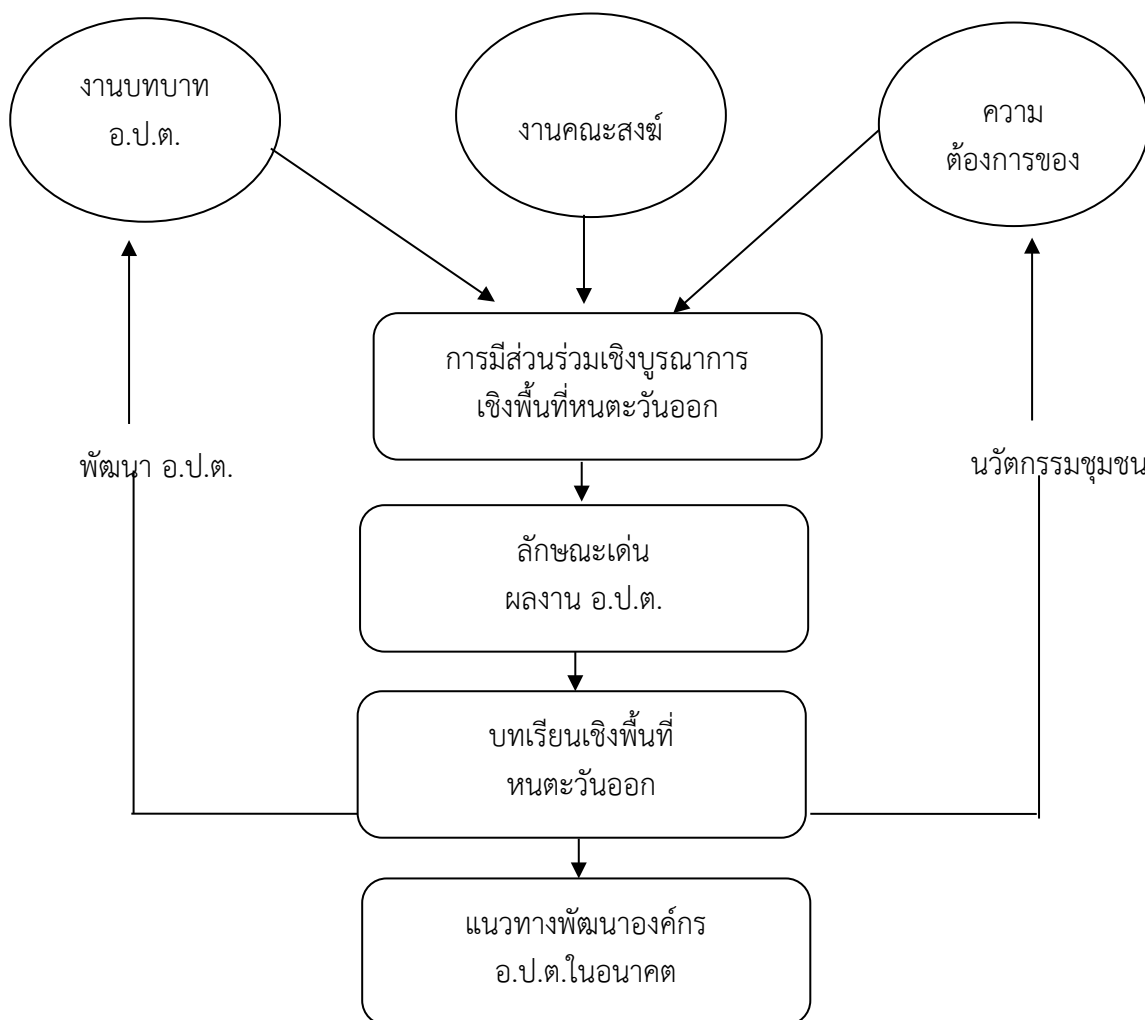
เขตการปกครองของคณะสงฆ์ในหนตะวันออก หากยึดตามหลักการแบ่งภาคตามหลักภูมิศาสตร์ของประเทศไทยแล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนจังหวัดปราจีนบุรี นครนายก ฉะเชิงเทราและสระแก้วถึงไม่ได้ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแต่เป็นจังหวัดที่มีเขตแดนอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน

4.3 ผลการดำเนินงานเด่น

ผลการดำเนินโครงการ สร้างโอกาสและบูรณาการสร้างสังคมดี เศรษฐกิจดีและสิ่งแวดล้อมดี ตามแนวสุขภาวะเชิงพุทธ ตรงกับแนวปฏิบัติงานด้านที่ 2 สุขภาพอนามัย จากทั้งหมด 8 ด้าน ได้แก่ 1) ศีลธรรมและวัฒนธรรม 2) สุขภาพอนามัย 3) สัมมาชีพ 4) สันติสุข 5) ศึกษาสงเคราะห์ 6) สาธารณสงเคราะห์ 7) กตัญญูทเวทิตาธรรม 8) สามัคคีธรรม ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมโครงการ สร้างโอกาสและบูรณาการสร้างสังคมดี เศรษฐกิจดีและสิ่งแวดล้อมดีตามแนวสุขภาวะเชิงพุทธ สนองตอบ เป้าประสงค์ของพุทธศาสนิกชนที่ชัดเจนออกมา ในฐานะผู้ให้ที่พึ่ง ทางกาย ทางใจ ที่ไม่เพียงพัฒนา ด้านวัตถุและศาสนสถานเท่านั้น แต่ต้องครอบคลุมไปถึงการพัฒนา ด้านอื่น ๆ อีก เช่น ด้านบริหาร ด้านศาสนบุคคล ด้านการศึกษาอบรม ด้านศาสนสมบัติและด้านการ สาธารณสงเคราะห์ ในลักษณะ บูรณาการกิจกรรมดูแลสุขภาพอนามัยเชื่อมโยงกับงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต) ทั้ง 8 ด้าน เพียงแต่กิจกรรมหลักเน้นสร้างโอกาสและบูรณาการสร้างสังคมดี เศรษฐกิจดีและสิ่งแวดล้อมดี อาศัยกิจกรรมวัดบูรณาการให้เกิดการรักษาศีล งานวัด งานบุญลดสุรา งดสูบบุหรี่ในวัด เป็นต้น

4.4 กรอบแนวคิดในการทำวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

5. วิธีดำเนินการวิจัย

ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมีกระบวนการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

5.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยด้วยวิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยการแบบผสมวิธีดังนี้

5.1.1 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หนองวันออก หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นผลการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธสังคมไทยสำหรับโครงการถอดบทเรียนการทำงานเชิงพื้นที่

5.1.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1) ทำการศึกษาและคัดเลือกพื้นที่ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลหนองวันออกโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ภาค 8 จังหวัดเลย ภาค 9 จังหวัดขอนแก่น ภาค 10 จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร ภาค 11 จังหวัดนครราชสีมา และภาค 12 จังหวัดปราจีนบุรี

2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ พระสงฆ์หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ผู้นำชุมชนมีกิจกรรมร่วมหน่วย (อ.ป.ต.) สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า และเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) และมีส่วนได้เสียเชื่อมโยง

3) ดำเนินการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธสังคมไทยสำหรับโครงการถอดบทเรียนการทำงานเชิงพื้นที่ และถอดบทเรียนการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) สังคมไทยสำหรับโครงการถอดบทเรียนการทำงานเชิงพื้นที่

4) สรุปและนำผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ ความเป็นมา บทเรียนต้นแบบการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) สำหรับสังคมไทย มุ่งเน้นการนำผลการศึกษามาเผยแพร่ในพื้นที่ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

5) สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

5.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนที่มีส่วนร่วมกิจกรรมหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ต้นแบบ คณะสงฆ์ภาค ที่ไม่ทราบจำนวนประชากร ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดเลยและจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 400 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างง่ายกลุ่มตัวอย่างไม่เท่ากันโดยใช้สูตรแบ่งสัดส่วนของ Taro Yamane

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ เจ้าอาวาส คณะสงฆ์ พระเถระผู้ใหญ่ ตัวแทนวัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนสมาชิกชุมชน 7 พื้นที่ๆ ละ 5 รูปหรือคน รวม 35 รูปหรือคน ได้แก่ 1) พระสงฆ์หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) จำนวน 10 รูป 2) ผู้นำชุมชนมีกิจกรรมร่วมหน่วย (อ.ป.ต.) จำนวน 5 คน 3) สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า จำนวน 15 คน 4) เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) และมีส่วนได้เสียเชื่อมโยง จำนวน 5 คน

5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

7.3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร (Review Data)

1) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาจากตำรา เอกสาร บทความ ทฤษฎี หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดขอบเขตของการวิจัยและสร้างเครื่องมือวิจัยให้ครอบคลุม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์จากเอกสารงานวิจัย เพื่อกำหนดขอบเขตและเนื้อหาจะได้มีความชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5.3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data)

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยจัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยให้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม แจกแบบสอบถาม (Questionnaire) ด้วยตนเอง และ ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (1) ขึ้นเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่ จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธสังคมไทยสำหรับโครงการถอดบทเรียนการทำงานเชิงพื้นที่ พร้อมทั้งผู้วิจัยศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียงเตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ (2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่จะสัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) เป็นหลัก โดยการดำเนินการขั้นแรก คือ นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้ จำนวน 400 ชุด นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสำรวจ (Editing) แล้วดำเนินการลงรหัสตามคู่มือการลงรหัส (Code Book) หลังจากนั้นได้มีการตรวจสอบแบบสำรวจเพื่อความถูกต้องอีก 1 ครั้ง แล้วจึงดำเนินการถ่ายรหัสทั้งหลายลงในแบบฟอร์มถ่ายข้อมูล (Transfer Sheet) บรรจุข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าทางสถิติ

6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

2) ข้อมูลที่ได้จากสำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์ การสัมภาษณ์ (Interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

3) การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้วหรือไม่ หากผู้วิจัยพบว่าได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน ผู้วิจัยจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพคือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

7. สรุปผลการวิจัย

7.1 ผลการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลหนะวันออกต้นแบบ

การเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) สังคมไทยสำหรับโครงการถอดบทเรียนการทำงานเชิงพื้นที่ มีหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ดีเด่น หนะวันออก ใช้เป็นต้นแบบบทเรียนงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) คณะสงฆ์หนะวันออก ส่งผลต่อจิตอาสาบูรณาการงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการส่งเสริมสุขภาวะชุมชนทั้ง 4 ด้าน 1.สุขภาวะทางกาย 2.สุขภาวะทางจิต 3.สุขภาวะทางสังคม 4.สุขภาวะทางปัญญา และผลการดำเนินงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) คณะสงฆ์หนะวันออก เกิดเครือข่ายร่วมพัฒนาชุมชน จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธ (พระสงฆ์เป็นแกนนำ) ครบทั้ง 4 ด้าน

การดำเนินโครงการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 ด้านที่

มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านผลผลิต ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 รองลงมาคือ ด้านบริบทหรือสภาวะแวดล้อม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 น้อยที่สุดคือ ด้านกระบวนการ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92

ด้านบริบทหรือสภาวะแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ องค์ความรู้หรือหลักการพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 รองลงมาคือ ในสังคมปัจจุบัน การจะสร้างกิจกรรมการพัฒนาอย่างยั่งยืนควรมีสถาบันศาสนาร่วมมือด้วย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 น้อยที่สุดคือ คณะสงฆ์ในชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69

ด้านปัจจัยนำเข้า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ คณะสงฆ์ที่ทำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนช่วยส่งเสริมศรัทธาและแก้ไขปัญหาชุมชนให้ดีขึ้น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 รองลงมาคือ การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ช่วยส่งเสริมให้งานพัฒนาของคณะสงฆ์มีแนวโน้มที่ยั่งยืนยิ่งขึ้น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 น้อยที่สุดคือ คณะสงฆ์ที่ทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนมีเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานเพียงพอ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86

ด้านกระบวนการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนในการวางแผนกำหนดกิจกรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กิจกรรมการพัฒนาโดยพระสงฆ์ประสบความสำเร็จ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 รองลงมาคือ การสนับสนุนจากเจ้าคณะปกครอง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กิจกรรมการพัฒนาโดยพระสงฆ์ประสบความสำเร็จ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 น้อยที่สุดคือ คณะทำงานมีการประชาสัมพันธ์โครงการ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72

ด้านผลผลิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) สามารถสร้างประยุกต์หลักธรรมทางพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติเพื่อประชาชนได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 รองลงมาคือ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) สามารถเป็นศูนย์กลางประสานความร่วมมือในการทำงานระหว่างคณะสงฆ์และเครือข่ายในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 น้อยที่สุดคือ การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของพระสงฆ์กระตุ้นการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาเครือข่ายการทำงานภายในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93

7.2 ถอดบทเรียนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลहनวันออกต้นแบบ

การดำเนินงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล(อ.ป.ต.) คณะสงฆ์हनวันออก มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2546 ถึงปี 2563 ตามบทบาทหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ได้แก่

1) ศีลธรรมและวัฒนธรรม 2) สุขภาพอนามัย 3) สัมมาชีพ 4) สันติสุข 5) ศึกษาสงเคราะห์ 6) สาธารณสงเคราะห์ 7) กตัญญูกตเวทิตาธรรม 8) สามัคคีธรรมและจัดกิจกรรมประชุมเผยพระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมเกี่ยวกับหมู่บ้านรักษาศีล 5 สร้างสุขอนามัยแก่ประชาชน ประชาชนรับรู้การดำเนินงานกิจกรรมหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในรูปแบบของการดำเนินงานคณะสงฆ์ แต่ไม่ทราบบทบาทการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หากแต่คณะสงฆ์ต่างรับรู้บทบาทและการดำเนินกิจกรรมภายใต้บทบาทหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) มีการจัดกิจกรรมพัฒนาวัดและชุมชนให้เป็นศูนย์กลางการ

เผยแผ่พระพุทธศาสนา บางหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ได้รับงบประมาณจากภาครัฐ สนับสนุนและความร่วมมือในชุมชน งบประมาณดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ส่วนมาก ได้จากพระสงฆ์เจ้าอาวาสซึ่งเป็นสมาชิกหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) และงบประมาณของวัดมาสนับสนุนและการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคม สร้างสุข ภาวะชัดเจนทั้งรูปธรรม สิ่งปลูกสร้าง และจิตใจ เกิดเป็นแรงศรัทธาสามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้ ทุกครั้งเมื่อจัดกิจกรรมสร้างสุขภาวะ ตามบทบาทหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ของหนองวันออก มีการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย และในการประเมินหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ครั้งนี้ได้นำผลงานของหน่วยอบรม ประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ส่วนที่คณะสงฆ์นำเสนอ และจัดทำโครงการสนับสนุนต่อยอด ทั้งนี้ยังมีหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ไม่ได้รับบริการประเมินหรือ ให้การสนับสนุน หากยังคงดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ของหนองวันออก มีลักษณะการดำเนินการที่ เหมือนกัน เช่น ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม การส่งเสริม ให้มีการรักษาศีล 5 และรักษาวัฒนธรรม ชาวพุทธ พัฒนาถึงเป็นศูนย์กลางในการสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่างๆ ส่วนความแตกต่าง ระหว่างหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นลักษณะเฉพาะของหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล (อ.ป.ต.) มีการจัดกิจกรรมและมีลักษณะเฉพาะเช่น หน่วยอบรมประชาชนประจำ ตำบล (อ.ป.ต.) เน้นกิจกรรมศูนย์อบรมประชาชน หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เน้น ส่งเสริมสัมมาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน เป็นต้น และเครื่องมือและเทคนิคประจำหน่วย อบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) มีความเหมือนและแตกต่างกัน ตรงกันมาก คือ การใช้ หลักธรรม หลักการทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับแผนงาน โครงการ กิจกรรมคณะสงฆ์ องค์การเครือข่าย ส่วนปัญหาและความต้องการนั้น ต้องการให้รัฐสนับสนุนหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล (อ.ป.ต.) ให้มีศักยภาพดำเนินงาน เช่นเดียวกันกับองค์กรที่มีลักษณะคล้ายกัน จัดทำ แผนงาน ฐานข้อมูลรองรับภารกิจในอนาคต

8. การเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรสนับสนุนให้หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลได้มีโอกาสนำเสนอแนวทางใน การจัดกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและมีส่วนร่วมในการพิจารณาจัดสรร งบประมาณพัฒนาชุมชน

2) ควรสนับสนุนโครงการพัฒนาอาชีพที่ เป็นสัมมาชีพโดยให้หน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบลทุกแห่งเป็นศูนย์กลางในการน าสินค้าของชุมชนมาจำหน่ายเพื่อให้ประชาชนมีราย ได้มาพัฒนาครอบครัว หมู่บ้านให้มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนบนรากฐานของการพึ่งตนเอง

8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาถึงการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในประเทศไทย

2) ควรมีกลยุทธ์การบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำในยุคนประเทศไทย
Thailand 4.0

9. เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2540). การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. (2560). ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2544). วัดพัฒนา 44. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

การศาสนา. (2545). แดงการณคณะสงฆ์ ฉบับที่ 1/2545. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518, พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร : ศาสนา.

กล้า ทองขาว และคณะ. (2542). การประเมินผลโครงการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ. (2543). วิถีใหม่แห่งการพัฒนาวิถีวิถีศึกษาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2546). คู่มือปฏิบัติการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

พริ้ง เจนนี. (2546). คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

ยุทธ ไถยวรรณ. (2553). พื้นฐานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.